

Kitap Değerlendirme

OSMANLI ŞAİR OKULU (BİR KİTABIN ANLATTIKLARI)

İbrahim Gültekin*

BİRLEŞİK

CEMÂL KURNAZ OSMANLI ŞAİR OKULU

Birleşik, Ankara, (2007).

*Yine zevrâk-ı derûnum kırılıp kenâre düştü
Dayanır mı şişedir bu reh-i sengsâre düştü*

Ben, divan şiirinin serencamını Şeyh Galib'in yukarıdaki beytinde geçen *gönül kayığ*ma (zevrâk-ı derûn) benzetiyorum. İnsan gönlü derya gibidir. Derya, nasıl ki derinliklerinde nice hazineler ve rengârenk güzellikler taşırsa gönül de iç derinliğinde sonsuz derecede hazinelerle doludur. Divan şairi, asırlarca gönül derya-

sında nice keşifler yapmış, nice güzellikler seyretmiş ve bunu, nakış nakış şiirlerine işlemiş; şiirlerini de Divan denilen kitaplarda toplamıştır. Ama zaman gelmiş, "Her güzelliğin sonu olmak lazım gelir." sözü gereğince Divan şiiri, gönül kayığı misali kenara çekilmiş, ancak burada taşlık yola (reh-i sengsâr) düşerek kırılmıştır. Hatta denilebilir ki, asırların bu çok kıymetli hazinesini taşıyan kayık, bir kısım aydınlar tarafından bile isteye taşlık yola atılarak kırılmak istenmiştir. (Zevrak kelimesi aynı zamanda şişe manasına da gelmektedir.)

Yeni bir medeniyetle tanışan Tanzimat aydınının divan şiirine karşı takınmış olduğu bu olumsuz tavrın, mutlaka bir mantığı olması lazım gelir. Hatta, divan şiirinin bu akıbeti, asırlarca gönül deryalarında inci mercan toplayan divan şairinin kendisi tarafından da istenmiş olabilir. Tıpkı ölüm saati geldiğinde gagasının deliklerinden çıkan dertli nağmeler eşliğinde, kanat çırparak kendi kendini yakup yok eden kaknus kuşu gibi. Ancak o öyle bir kuştur ki, küllerinden yeni bir kaknus doğar.

Klasik Osmanlı şiiri de kaknus gibi, özellikle son dönemlerde önemli şairlerin kaleminde kendini dönüştürerek yeniden edebiyat dünyasının gündemine girmiştir. Altını çizerek ifade etmek gerekir ki, bu olumlu gelişmede Eski Edebiyat üzerine yapılan araştırmalar ve bu araştırmaları yapan Eski Edebiyat hocaları etkin bir rol oynamıştır.

O araştırmacılarından biri de Prof. Dr. Cemâl Kurnaz Beyefendi'dir. Cemâl Kurnaz Bey Divan şiirine alışılmışın dışında, farklı pencereden bakılması gerektiğine inanmış bilim adamlarındandır. O, Ali Nihat Tarlan'dan gelen klasik şiir üzerine yapılan ilmi çalışmaların yöntemini benimsemenin yanında özellikle Türk edebiyatını halk ve divan edebiyatı şeklinde farklı ruh iklimlerine ayıran kategorik anlayışları ve divan

* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

şiiirini olumsuzlayan görüşleri *kadifemsi fırça darbeleriyle* deneme türünde yazdığı yazılarla ortadan kaldırmaya gayret etmiştir.

“...
“*Hüma kuşu yükseklerden seslenir*”

Hoş tebessüm sıradağlar ardında

Işığı ışıyacak

Yeşeren çığlıklar

Çocuklar

Vakt oldu tamam

Şevk dolu anlara uyansın gayri dev-
rân

Haber uçsun Ya'kublara heeey!..

Yûsufklar geliyor

Yûsufklar geliyor

Zin-dan-lar-dan.” (Kurnaz,1992:14)

Son bölümünü aldığımız “Yusufklar Geliyor Zindanlardan” isimli şiirinden de anlaşılacağı üzere Cemâl Bey, İslam medeniyetine ait motifleri kullanması, türkülerimizden faydalanması, şiirin biçimini modern şiir formatında oluşturması ve içerik olarak yaşadığı dönemin psikososyal iklimini yansıtmaması onun Türk şiirine bakışını da özetlemektedir. Ayrıca “Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler” isimli kitabı, bu bütüncül bakışın şifrelerini veren yazılarını içermektedir.

Yazar, adı geçen kitabın giriş bölümünde, Türk şiirini *Gül-i ra'naya* benzer:

“*Ben Türk şiirini “gül-i ra'na”ya benzetiyorum; yarı sarı yarı kırmızı... Halk ve Divan geleneğinden beslendiği için iki renkli. Rengini, kokusunu bizim havamız, suyumuz ve toprağımızdan alan, bizim besleyip büyüttüğümüz bir gül.*” (Kurnaz, 1990:7).

Cemâl Bey hakkında haddimi aşan cümleler sarf etmekten imtina ettiğimden kısaca söylemek istiyorum ki onun eserlerinin üslubu, insanın gönlüne ferahlık veren, etrafı çalı çırpılarıyla dolu olmayan ve çevresine rayihalar saçan rengârenk gül bahçesi gibidir. O, okuyucusunu hem

ilmî yönden beslemekte hem de gönüllere Türk şiir sevgisini aşılacaktır. Bilgi yüklü yazılarını hikâye üslubunda vermeyi başarabilen ender hocalarımızdandır. Cemâl Bey'in “Urfa'nın Öğrettiği” isimli yazısından aşağıya aldığımız şu bölüm söylediklerimizi teyit açısından önemlidir.

“*Birkaç gün sonra bir tuvalet bekçisiyle tanıştım. Otuz yaşlarında bir adam. On beş yaşında bir kızla evlendirmişler. Evlendikten bir hafta sonra ölmüş. Cüzdanından çıkarıp fotoğrafını gösterdi. Her perşembe tıraş olup, damatlıklarını giyer, ziyaretine gidermiş. Bu genç adam bana Nâbi'den bir gazeller okudu, bir gazeller okudu. Şaşım kaldım. Yer yarıl-sa girecektim. 'Sen bunları nerden biliyorsun?' dedim. 'Burada bunları herkes bilir.' dedi...” (Kurnaz, 2006:6)*

“*Henüz Eşkiya filmi çevrilmemişti. Okuduğu; “Nûş etmediğim dehrde peymâne mi kaldı/ Devretmediğim meclis-i rindâne mi kaldı” gibi gazelleriyle Türkiye'nin gönlüne taht kuracak olan Kazancı Bedih'ten kimsenin haberi yoktu. “Yanahım yakılalım tûyâ gibi sahk olalım/ Bâri bu takrib ile girelim yârin gözüne” diyen, onun hocası Tenekeci Mahmut ise, film yönetmenleri tarafından keşfedilmeden göçüp gitmişti.” (Kurnaz, 2006:6)*

Cemâl Bey'i aslında en iyi yine kendi hocası Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'nu anlattığı şu cümlelerde bulmak mümkündür.

“*...merhum hocam Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu (1934-1990), Mevlânâ neslinden, hoş-sohbet, zarif, çelebi bir adam. O, öteki Eski Edebiyatçılara benzemiyordu. Bir ayağı Divan, öbürü Halk Edebiyatındaydı. Türk kültürünün bütünlüğü ve sürekliliği içinde bu iki edebiyatın ortak yönlerine dikkat çekiyor, bu iki edebiyatın birbirine zıt edebiyatlar olmadığını göstermeye çalışıyordu...” (Kurnaz, 2006:6)*

Bu uzun girişten sonra, gelelim yazımızın asıl konusu olan “Osmanlı Şair Okulu”na.

“Osmanlı döneminde şair yetiştiren bir okul var mıydı?”

Türkü tadında bir kitabın ilk giriş cümlesidir bu.

“Osmanlı Şair Okulu”nun en ilgi çeken yanı, kanaatimce ilmi bir esere kazandırılan kurgusal kompozisyonudur. Bu kurgusal yapı, öncelikle kitabın adı ile kendini gösterir. “Osmanlı Şair Okulu.” Kitabın adını gören okuyucunun, “Şairliğin de okulu mu olurmuş!” düşüncesine sahip olmasının yanında, “Acaba gerçekten şairliğin okulu var mı?” sorusu ile de zihni karıncalanmıyor değil.

Yazar, eserinin ismi üzerine kurduğu kurguyu kitabın birinci bölümündeki başlıklara uyarlıyor:

Nitekim, eğer bir okuldan bahsediyorsak o zaman öğrenci ve bir takım bürokratik işlemler de olacaktır.

Öğrenci, şair adaydır. Şair okulunun kayıt defterleri vardır. Bunlar tezkireler ve mecmualardır. Okulda, her okulda olduğu gibi öğrenme, aşama aşama gerçekleşir. Hazırlık Çalışmaları, Teorik çalışmalar, Araştırma ve İnceleme, Uygulamaya Yönelik Çalışmalar vs. öğrenim basamaklarından birkaçıdır. Eh, bir okuldan bahsediyorsak bu okulun disiplin bölümü de olacaktır. Şairlik Okulu’nda disiplin suçları, Hırsızlık ve Aşırmadır.

Bu eser, esasta her ne kadar ilmi bir hüviyet taşıyor olsa da, yazarın şahsi üslubunun sıcaklığı ve içtenliği deneme tadında yazılmış yazılara damgasını vuran bir başka özelliktir.

Kitapta renkli minyatür ve tezhip çalışmalarından verilen örnekler, okulların olmazsa olmazı duvar gazetelerinin yerini doldurarak okul kompozisyonunu tamamlamaktadır.

“Osmanlı Şair Okulu” tek bir cümle ile ifade edilecek olursa, “Klasik Osman-

lı şiirinin nazire geleneğini anlatan ve hem öğrenciler için hem de araştırmacılar için el kitabı mahiyetinde bir eserdir.

Kitap, Önsöz ve Kaynaklar dışında Osmanlı Şair Okulu ve Örnek Metinler başlıkları altında iki bölümden oluşmaktadır.

Yazar, Osmanlı Şair Okulu bölümünde öncelikle şairler hakkında bilgi veren kaynaklardan tezkirelerin isimlerini veriyor. Ardından da Nazire Mecmualarını anlatıyor.

Verilen bu teknik bilgilerden sonra her biri deneme tadında olan, bir Osmanlı şairinin yetiştirme safhalarını anlatan yazılar gelmektedir.

“Hazırlık Çalışmaları” bölümünün girişinde yazar konuya şöyle başlar:

“Şairliğe heves eden kişinin, şiir yazmaya başlamadan önce bir hazırlık sürecinden geçmesi gerekirdi. Bu süreç öncelikli olarak okuma, araştırma ve inceleme gibi teorik çalışmaları içermekteydi.”

“Osmanlı şairleri, mensubu oldukları İslam medeniyetinin dil, kültür ve edebiyatını bilmeyi, çağdaş aydın olmanın bir gereği olarak görmüşlerdir. Medrese öğrenimini tamamlayan her aydın, Arapçayı, Farsçayı bu dillerin kültür ve edebiyatlarını büyük ölçüde tanır, bu dille yazılmış eserleri anlar, hatta bu dillerde manzum ve mensur eserler yazabilirdi. İçerik ve estetik olarak Arap ve Fars edebiyatları ile ortak özellikler gösteren Türk edebiyatını hakkıyla öğrenebilmenin yolu, bu dilleri ve edebiyatları bilmekten geçmekteydi.” (Kurnaz, 2007:7)

Yazar kitabında, Osmanlı şairinin nazire geleneği içinde yetiştirme safhalarını şu başlıklar etrafında toplar:

- Hazırlık Çalışmaları
- Teorik Çalışmalar
- Gerekli Kültürü Edinmek
- Araştırma ve İnceleme
- Ezberleme
- Uygulamaya Yönelik Çalışmalar

Bir Üstattan Öğrenme
Taklit
Çeviri
Nazire ve Meşk
Nazirenin Uzantısı: Tahmis, Tesdis,
Tazmin

İzleme, Faydalanma, Taklit

Yazar, Disiplin Suçları: Hırsızlık ve Aşırma yazısından sonra bu bölümü bir sonuç yazısıyla tamamlamaktadır.

Ezberleme aşamasını anlatırken yazar, eskilerin anlattığı aşağıdaki hikâyeye yer verir:

"Şiir yazmaya heves eden bir genç, üstat şaire gelerek, iyi şiir yazabilmek için ne yapması gerektiğini sorar. O da, büyük şairlerden on bin beyit ezberlemesi gerektiğini söyler. Neden sonra şair adayı gelerek, söylenenleri yaptığını belirtir. Üstat, şimdi de git, bunların hepsini unut da gel, der. Şair okulunun hazırlık sınıfını başarıyla bitiren kişi, hem şiir tekniği ve kültürünü öğrenmiş, hem de eski şairlerin üslupları üzerinde temrin çalışması yapmış demektir. Bundan sonra, bu etkilerden sıyrılarak kendi özgün üslubunu bulması gerekmektedir." (Kurnaz, 2007:12)

Cemâl Bey'in yazılarının içinde biz hem Klasik Türk Şiiri'nde şairin yetişme serüvenini takip ediyor, hem de nazire kavramı çevresinde oluşan mümâreset, âzmayiş, kûşiş gibi önemli terimleri öğrenme imkânları elde ediyoruz.

Nazire veya Meşk isimli bölümde yazar, Nazirenin üç işlevinden bahseder:

"Okuma, araştırma, inceleme, ezberleme gibi teorik çalışmaları tamamlayan şair, bundan sonra taklit ve nazire yoluyla şiir yazma becerisini geliştirir. Bu faaliyet, bir çeşit şiir meşkidir. Nazirenin ilk önemli işlevi budur." (Kurnaz, 2007:32)

"Nazirenin ikinci işlevi, şiir meşk ederek belli bir söyleyiş yetkinliğine erişen şairlerin bu becerisini korumak ve geliştirmektir." (Kurnaz, 2007: 41)

"Nazirenin üçüncü işlevi ise, örnek olarak alınan anıt şiiri aşmaya yönelik, iddialı çalışmalar gerçekleştirilmektir." (Kurnaz, 2007:45)

Bu bölümü yazar, sonuç yazısında şu cümlelerle tamamlıyor:

"Osmanlı şair okulunda okuyan binlerce kişi, nazire ve meşk faaliyetleriyle bir yandan şiirin dünyasını tanırken, bir yandan da dili işleyip geliştirmişlerdir. Necâti, Fuzûli, Bâki, Hayâlî, Nâîli, Nef'i, Nâbi, Nedim ve Şeyh Galip gibi üstatlar bu okullardan yetişmiştir. Bu üstatlar, varlıklarını bir ölçüde, binlerce okul mensubunun faaliyetlerine borçludur." (Kurnaz, 2007: 77).

Kitabın ikinci bölümü olan Örnek Metinler bölümüyle ilgili olarak yazar, önsözde şu bilgilere yer veriyor:

"Çalışmamızın sonunda meşk ürünü şiir örnekleri yer almaktadır. Bu örnekler, zengin meşk bahçesinden sunulmuş bir demetten ibarettir. Kerem, güneş, serv, sünbül, gül, su ve benzeri yüzlerce redif etrafında öbeklenmiş zengin meşk silsileleri, kapsamlı kronolojik çalışmalarla ayrıntılı olarak incelenmeye muhtaçtır. Bunlar içinde, bulmakta en çok zorlandığımız şiire başlangıç aşamasında yazılanlardır. Mecmualarda yer alan hiçbir şairi töhmet altında bırakmamak için bu gibi çalışmalara örnek olarak kendi şiirlerimizi koymayı uygun gördük. Bunlar, divan şiirini öğrenmeye çalışan bir öğrencinin ev ödevleridir." (Kurnaz, 2007:VII).

Yazımızı yazarın, meşk denemeleri olarak gördüğü şiirlerinden birinden alıntıyla tamamlayalım:

Âh eden dillere mevzûn nice kâmet görünür

Mâh-ı tâbân ile zülfündeki âfet görünür

Tâ ezelden bize düşmüş nidelim derd-i belâ

Reh-i sevdâda hemân-dem göze gurbet görünür